

Snickers, snickers med choklad

Om en originell kokbok med en tänkvärd samhällsmoral, skriver Oscar Swartz idag.

En av mina kokböcker är anmärkningsvärt bra. Inte på det viset att man upphetsad kastar sig ut i köket och börjar dona. Nej, den stora vinsten med boken är att man inte gör det. Jag har aldrig lagt något ur den och kommer nog aldrig att göra det. Ändå är det en liten favorit i bokhyllan eftersom man tvingas tänka efter varför man inte använder boken till annat än muntraioner. Man känner att boken är en absurditet. Och plötsligt förstår man viktiga saker om verkligheten, saker som förut så redan av Adam Smith men som verkar ha glömts av många. Hur välstånd skapas till exempel.

Kronika

Oscar Swartz

Det är nu inte vilken kokbok om helst. Snarare en liten opkulturklenod som klänge på de amerikanska bestselleristerna för ett par år sedan. "Top Secret Recipes: Creating Kitchen Clones of America's Favorite Brand-Name Foods" heter den. Där finns till exempel detaljerad ritning av en Big Mac. Samt receptet förstås.

Boken har skrivits av Todd Wilbur, en besatt "fast food unkie" som under fem års experimenterande i sitt kök försökte imitera en massa ända märkesprodukter så nära som möjligt.

ordnötssmör

Ett av recepten handlar om ur man kokar ihop tolv stycken Snickers, de där kaloriska godisdiskarna man ser på reklamfilm. Håll bara ned nässtripp, smör, vaniljextrakt, alt och jordnötssmör i din mixer. Kör runt och bred sedan det pastan på en plåt och sätt in i ugnen. Köp en påse kolar och mält ned i en kastrull tillsammans med jordnötter. Smeta ut kola- och jordnötsgegan över rejset i kylan. Låt stå ytterligare i kylan. Smält ned chokladbitar i vattenbad. Skär det ut i kyla och stelnade flaket i bitar av Snickers-storlek. Doppa bitarna i den smälta kokladen. Lägg för stelnig.

Disk

Snickers-äventyret är arbetamt. Bara att handla ingredienserna är ett digert jobb, speciellt som de skall vara av specificerade amerikanska varumärken för att komma så nära originalet som möjligt. Man kan inte hugga vilken chokladbit som helst inte. För att inte tala om heldagen i köket. Det blir inte ens speciellt billigt. Och man samlar på sig en örbannad massa disk. Man står där med kokladdiga kas-

truller och skedar och en mixer full av jordnötssmör.

Varför skulle man då göra en Snickers hemma? Nej, det finns ju ingen anledning. Det är här Adam Smith kommer in. För över tvåhundra år sedan visade han hur man kunde bryta ned processer i delar vilket kunde leda till specialisering och effektivisering och välstånd.

Typexemplet på hur folk glömmet Adam Smiths insikter var den svenska pigdebaten. Det statsfeministiska etablissemanget körde över en inopportunt individualistisk kvinna som Anne-Marie Pålsson. Egentligen ansåg hon helt enkelt att hon borde kunna utnyttja sin doktorsexamen på ett bättre sätt än att laga mat, hänga tvätt och putsa fönster. Hon skulle ha tid att ta sig an fler uppdrag om hon bara kunde få litet avlastning från Snickers-kokandet.

Med sina extra inkomster skulle hon kunna avlöna en arbetslös kvinna med lägre kompetens än hennes. (Varför inte en arbetslös hane då, undrar den reflexmässigt kritiske. Jo, för att det enligt ekonomisk forskning inte finns något land i världen där män och kvinnor i arbetslivet sorterar sig så mycket efter sina traditionella könsroller som Sverige. Fundera på det, den som vill.)

Tredje part

Anledningen till att Pålsson inte redan idag jobbar extra och köper mer tjänster är att det inte lönar sig. Varje gång någon utifrån arbetar åt en annan människa dyker plötsligt en tredje part fram med utsträckt hand och kräver att de slänger upp en bunt sedlar för att få tillstånd att putsa det där fönstret.

Den tredje parten är förstas staten och sedelbuntarna är en skattekl. Pålsson gjorde ett försök att få bukt med skatteklarnas aktivitetsdödande effekt genom att föreslå ett avdrag för köp av hushållstjänster. Genast förvandlades frågan till grufliga moraliska resonemang om huruvida de rika skall tvingas tvätta sin byk själva eller inte.

Nästa gång någon kommer med moraliska argument mot försök att få igång en fungerande marknad för tjänster har jag en liten present: Min amerikanska kokbok. OK då, koka din Snickers själv, fast för all del, gör det på allvar: Stick till Ghana och plocka kakaobönorna och ge dig iväg till närmsta bonde och be att få mjölka kossan.

Oscar Swartz

Slutet – som blir en ny början

En utmärkt historik över olika undergångsteorier som lanserats i så där 4 000 år, har skrivits av Oxfordhistorikern Malcolm Bull. Karl Steinick anmäler.

Tusenårsskiftet är nära och historien lär redan ha tagit slut. Det är lika bra att packa ihop och förbereda sig inför finalen.

Saklitteratur

Malcolm Bull (red)
Apocalypse Theory and the Ends of the World
Blackwell

Men det är kanske trots allt inte så långt gånget som det verkar. Volymen *Apocalypse Theory and the Ends of the World*, redigerad av Malcolm Bull, är en utmärkt tröstebok att ta till när de olycksbådande tecknen hopas på nyhetshimlen. Det visar sig att jorden hållit på att gå under, om inte sedan begynnelsen så åtminstone i bortåt 4 000 år.

Zoroaster

Den förste mer betydelsefulla dystergöken var Zoroaster, den persiske religionsgrundaren, som förutsåg en slutkamp mellan det goda och det onda där klotets alla metaller skulle smälta samman till en flod genom vilken mänskligheten skulle tvingas vada. För dem som skött sig var det inga problem men de andra fick det helt. Själva grundtemat känns igen och även om zoroastrismen inte blev någon religiös succéhistoria så har kampen mellan det goda och det onda samt tanken på en domens dag där räknenskaperna skall revideras förts vidare av andra mer framgångsrika entreprenörer i själabranchen.

Sammantaget formar sig de skilda bidragen i Bulls antologi till en fascinerande historik över världsundergången som tankemodell. I kristendomen har den en central position, men under årtusendena har apokalypsens eget öde skiftat betydligt. Den har haft mäktiga förespråkare men eftersom den också fungerat subversivt har den ofta stött på motstånd.

Kättarrörelser

För medeltidens kättarrörelser var tanken på sista akten något som skänkte förtröstan i tider av umbäranden och förföljelser. Ju förr den kom desto bättre. Detsamma gällde för de radikala protestantiska rörelserna efter reformationen, som såg undergången som en uppgörelse där de fattiga och förtryckta skulle få sin belöning för vad de tvingats uthärda under jordelivet.

Fortfarande kvar. Trots alla undergångsteorier genom årtusendena står hon fortfarande kvar, Moder Jord. Åtminstone om man får tro bilden.

Det intressanta med alla dessa religiösa föreställningar om apokalyps är nämligen att de aldrig innebär en definitiv slutpunkt. Undergången är i själva verket ett slags klimax där det gudomliga bryter in för att avsluta livet som vi känner det och skilja onda och goda inför nästa steg, evighetens lyckorike. För apokalyptikerna är detta poängen eftersom de naturligtvis hör till de utvalda.

Men intresset för undergången fanns även hos andra än ytterlighetsgrupperna. Newton ägnade till exempel mycket tankeomöda åt kalkyler som skulle kunna fastställa när det var dags.

Kvinna

I sitt bidrag till antologin redovisar Richard Popkin uppgifter som tyder på att drottning Kristina på vägen mot Italien och katolicismen mötte lärda apokalyptiker som i henne såg något av en kvinnlig Messias. Vem hade trott att det skulle vara en kvinna, lär spanjoren Juan de Prado ha utropat inför sammanträffandet med den avhoppade regenten.

Framåt artonhundratalet börjar undergångsföreställningen sekulariseras och de romantiska poeterna gör den till en lyrisk topos, medan samhällskritiker såg den som en vändpunkt där framsteg och industrialisering skulle ta kål på den mänskliga tillvaron. För Marx del omformas den religiösa paradistföreställningen till kommunismens seger efter kapitalismens sammarbrott. Dystrare utblickar av apokalyptisk art dyker upp mot fin de siècle och i

början av vårt eget århundrade gick den gamla världen nästan under i första världskriget.

Paradoxalt nog fick undergångsteorierna inget riktigt uppsving igen förrän efter andra världskriget, under en av Europas längsta fredstider. Då hade de fått formen av ett svampmoln.

„När vi närmar oss vår egen tid har författarna i "Apocalypse Theory" mindre att säga. Så är det ju heller ingen riktig ordning på ideologierna längre och varken utopier eller dystopier har något ordentligt grepp om föreställningsvärlden. Den engelske filosofen Christopher Norris lyckas symptomatiskt nog bara finna en "apokalyptisk ton" hos Derrida. Bara något i texten alltså, absolut inget med djupare innebörd.

Historiens slut

Konservativa amerikanska tänkare som Fukuyama – han med historiens slut – och Huntington – som talar om civilisationsernas kamp – har gjort omtolkningar i apokalypsens genren, men inte med någon större framgång. Fukuyama ställde bara Marx på huvudet och förutsade liberalismens evighetstillvaro efter kommunismens fall, och Huntington tycks vara en vilsevängande kall krigare i desperat jakt på nya fiender nu när kommunismerna tagit slut.

Kanske har apokalypsen själv till slut gått under, eller rör det sig kan hända bara om en svacka liknande den vid förra tusenårsskiftet. En utmärkt historik har den åtminstone fått genom Oxfordhistorikern Malcolm Bulls försorg.